

норми поліцейського права, яке з 1907 р. стало називатися адміністративним правом.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Доп. – викл.-сум. Косар А.І.

Проголошення Конституцією права на відшкодування моральної шкоди серед основних прав громадян є значним кроком на шляху всебічного забезпечення прав і свобод людини. Здійснене вперше в конституційній практиці, воно свідчить про реальність визначеного в рамках державної політики принципу пріоритету загальнолюдських цінностей.

Не відома раніше вітчизняному праву норма про відшкодування моральної шкоди з'явилася у цивільному законодавстві України у період його інтенсивного розвитку в 1991-1993 роках з прийняттям спеціальних законів, що регулюють найрізноманітніші суспільні відносини.

Так, кожен має право на відшкодування моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації (ст. 32 Конституції України), незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56), постановленням неправосудного рішення (ст. 62).

Крім того, підстави, умови, порядок та розміри відшкодування моральної шкоди містяться в актах цивільного, трудового, земельного та іншого законодавства; в Законах України „Про захист прав споживачів”, „Про зовнішньоекономічну діяльність”, „Про інформацію”, „Про авторське право і суміжні права”, „Про режим іноземного інвестування” тощо.

Як джерело права, застосовуються і рішення Європейського суду з прав людини, практика якого будується

за прецедентним принципом. Значення таких рішень полягає в доповненні національного права щодо змісту поняття моральної шкоди, критеріїв відшкодування.

Закони і державно-правові акти дають декілька варіантів визначення поняття моральної (немайнової) шкоди в залежності від виду праводносин і їх суб'єктів, містять різні строки давності звернень за захистом порушеного права, межі відшкодувань, що не сприяє уніфікованому розумінню цього поняття.

Ці обставини та відсутність законодавчого визначення понять "честь", "гідність", "ділова репутація" породжують колізії в застосуванні законодавства, створюють труднощі при вирішенні вимог як в цивільному, так і в кримінальному судочинстві.

За загальним правилом, деліктна відповідальність настає лише за винне заподіяння моральної шкоди. При цьому форма вини заподіювача на відповідальність не впливає.

Однак ст.17 Закону України "Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів" передбачає з'ясування наявності умислу журналіста або засобу масової інформації.

Норми ст. 1173 ЦК України передбачають відповідальність органів державної влади або місцевого самоврядування за шкоду, заподіяну незаконним рішенням, дією чи бездіяльністю незалежно від вини цих органів.

Виключенням є Закон України "Про боротьбу з корупцією". Моральну шкоду відшкодуватиме саме особа, яка вчинила корупційне діяння, оскільки вийшла за межі повноважень.

Відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою органів державної влади та місцевого самоврядування здійснюється державою або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цієї особи (ст. 1174 ЦК).

Орган державної влади відповідатиме за шкоду заподіяну його посадовими особами, якщо це передбачено відповідним законом чи нормативним актом.

Якщо ж це не передбачено, або зазначено, що шкода відшкодовується за рахунок держави, то поряд з цим державним органом суд притягує як відповідача орган Державного Казначейства України.

Пункт 4 ст. 611 ЦК встановлює, що в разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема відшкодування моральної шкоди. На мою думку, це положення не формулює правової норми прямої дії. Ст. 23 ЦК визначає зміст відшкодування моральної шкоди як способу захисту цивільних прав. Стаття 1167 ЦК на договірні зобов'язання взагалі не поширюється. Тому в договірних зобов'язаннях моральна шкода відшкодовується лише за умови, що це передбачено спеціальними правилами.

При розгляді справи про застосування примусового заходу виховного характеру не вирішується цивільний позов про відшкодування шкоди, заподіяної злочином чи суспільно-небезпечним діянням, оскільки цей позов має розглядатися в порядку цивільного судочинства.

Моральна шкода не може бути відшкодована в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу, душевного болю, спокою, честі, гідності особи.

Чинне законодавство регламентує лише критерії, які впливають на розмір заподіяної моральної шкоди, що визначається судом і не містить визначення способів обчислення її розміру.